

ผลกระทบของความเครียดที่มีต่อการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานทางบัญชี ของเจ้าหน้าที่บัญชีในสถานศึกษา

สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในประเทศไทย

The Effects of Stress on Learning the Performance of the Accounting Staffs in Schools under the Office of Vocational Education Commission in Thailand

ภัทรพิชชา วรพิมพ์รัตน์¹ สุภัทรรุ ทวีจันทร์²

Patpitcha Worapimrat¹, Suppasorn Taweajan²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความเครียด ระดับการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานทางบัญชี และผลกระทบจากความเครียดที่มีต่อการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานทางบัญชีของเจ้าหน้าที่บัญชีในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในประเทศไทย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ เจ้าหน้าที่บัญชีในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จำนวน 205 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ

ผลการวิจัยพบว่า

1. เจ้าหน้าที่บัญชีในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในประเทศไทย มีระดับความเครียดโดยรวมอยู่ในระดับน้อย ในด้านปัจจัยส่วนบุคคล และด้านปัจจัยทางสภาพแวดล้อม

¹ นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรบัญชีมหาบัณฑิต สาขาการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ (Master Degree of Accounting, Accounting Program, Sisaket Rajabhat University)

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาการบัญชี คณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ (Assistant Professor, Accounting Program, Faculty of Business Administration, Sisaket Rajabhat University)

2. เจ้าหน้าที่บัญชีในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในประเทศไทย มีระดับการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานทางบัญชีโดยรวมอยู่ในระดับมากในด้านการใส่ใจในกระบวนการจัดทำบัญชี ด้านการเชื่อมโยงระบบความคิด ด้านการจดจำความหมายและเหตุการณ์ และด้านการใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหา

3. การวิเคราะห์ผลกระทบจากความเครียดที่มีต่อการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานทางบัญชี พบว่า ความเครียดของเจ้าหน้าที่บัญชี ด้านปัจจัยทางสภาพแวดล้อม มีผลกระทบเชิงลบต่อการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานทางบัญชี ด้านการจดจำความหมายและเหตุการณ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ : ความเครียด การเรียนรู้ในการปฏิบัติงานทางบัญชี สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

Abstract

The Research aimed to study the stress level, learning level of the performance and the effects of stress on learning the performance of the accounting staff in schools under the Office of Vocational Education Commission in Thailand. The sample used in the study were 205 accounting staffs, drawn by using multistage random sampling method. The research instrument was the questionnaire. Statistics used for data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation and multiple regression analysis.

The research findings were as follows.

1. Staffs in school under the Office of Vocational Education Commission in Thailand had low levels stress in the aspect of personnel and environment factors.

2. Staffs in school under the Office of Vocational Education Commission in Thailand had high learning levels of the performance of the accounting in the aspects of accounting process care, the system links the idea, the recognition event and meaning and reasoning to solve problems.

3. Analysis of the impact of stress on leaning in performance of the accounting revealed that the stress of the official accountants on environmental

factors had a negative impact on leaning in performance of the accounting on recognition of meaning and events statistically different at 0.05 level of significance.

Keywords: stress, leaning in performance of the accounting, impact

บทนำ

การปฏิรูประบบราชการของไทย เกิดจากความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชนและสังคมเพื่อปรับปรุงระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ และยกระดับความชำนาญของภาครัฐให้มีความทันสมัย และการที่รัฐบาลมีการตราพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี 2559 : 2) เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) จึงได้จัดทำเกณฑ์ในการประเมินเพื่อจัดระดับการกำกับดูแลภาครัฐ และสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน ได้กำหนดมาตรฐานการควบคุมภายในเพื่อให้หน่วยรับตรวจมีแนวทางในการจัดระบบการควบคุมภายในให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามหลักธรรมาภิบาล ด้านการใช้จ่ายเงินและทรัพย์สินของประเทศชาติ ทำให้สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มีหนังสือถึงผู้อำนวยการสถานศึกษา เพื่อขอความร่วมมือตรวจสอบผลการดำเนินงานในหน่วยงานภาครัฐ เนื่องจากตรวจพบว่า ความเสียหายของส่วนราชการเกิดจากการปฏิบัติงานทางด้านการเงิน การบัญชีและพัสดุ ที่ยังไม่ปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบของทางราชการ รวมทั้งยังไม่มี การควบคุมภายในที่เหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา 2559 ก.: 1) จากสาเหตุดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาได้มีการเรียกบุคคลที่เกี่ยวข้องรวมทั้งเจ้าหน้าที่บัญชีให้มาดำเนินการดังกล่าว และเร่งรัดติดตามความคืบหน้าในการปฏิบัติงานเพื่อลดความเสี่ยง หากเจ้าหน้าที่บัญชีไม่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็อาจจะทำให้เจ้าหน้าที่บัญชีเกิดความเครียดได้

ความเครียด เป็นภาวะของอารมณ์หรือความรู้สึกของบุคคลที่ต้องเผชิญกับภาวะกดดัน ไม่สบายใจ ถูกบีบคั้น วิตกกังวล ซึ่งเกิดจากการที่บุคคลรับรู้หรือประเมินว่าสิ่งนี้ก่อให้เกิดอันตรายต่อตัวเอง อันก่อให้เกิดสภาวะสมดุลของร่างกายและจิตใจเสียไป ทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนองหลายอย่าง รวมทั้งการใช้กลไกป้องกันตนเอง การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจและอารมณ์ อย่างไรก็ตาม ความรู้สึกกดดันหรือความเครียดเหล่านี้จะผ่อนคลายลงเมื่อร่างกายและจิตใจกลับสู่ภาวะสมดุลอีกครั้ง จากการศึกษาของณัช

ชา นุชประภา (2556 : 87) เรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเครียดในการทำงานและความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดในการทำงานกับผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ สังกัดกระทรวงมหาดไทย พบว่า ความเครียดในการทำงานมีความสัมพันธ์ทางลบกับผลการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

การเรียนรู้ เป็นการพัฒนาขีดความสามารถของตนเอง ทั้งการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การเกิดทักษะในการปฏิบัติงาน และการสร้างสรรค์ผลงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าของตนเองและให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยีในปัจจุบัน โดยจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ เพื่อให้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน สามารถแข่งขันกับธุรกิจลักษณะเดียวกันได้ (พรธนาวิภา มณีโลกย์ 2557 : 2) ซึ่งความสามารถในการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานทางบัญชี มีความสัมพันธ์กับผลการปฏิบัติงานทางบัญชีในสถานศึกษาซึ่งเป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาระหว่างประเทศ สำหรับผู้ประกอบการวิชาชีพ ฉบับที่ 7 ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ในประเด็นของการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตว่าผู้ประกอบการวิชาชีพบัญชีทุกคนมีหน้าที่ต้องพัฒนาและดำรงเกี่ยวกับสมรรถนะที่เกี่ยวข้องกับลักษณะ หน้าที่ของงานและความรับผิดชอบทางวิชาชีพ ซึ่งจะทำให้เจ้าหน้าที่บัญชีมีประสิทธิภาพในการจัดทำบัญชีที่ดีขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการจัดการอาชีวศึกษา และการฝึกอบรมวิชาชีพเพื่อผลิตและพัฒนาบุคคลด้านวิชาชีพระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) สายเทคโนโลยีหรือสายปฏิบัติการ บุคลากรมีทั้งสายบริหาร สายครูผู้สอนและสายสนับสนุน ซึ่งสายสนับสนุนที่สำคัญประกอบด้วยบุคลากรทางด้านการเงินและบัญชีที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการเงิน การงบประมาณและการบัญชีทั่วไปขององค์กร ซึ่งการดำเนินงานเกี่ยวกับการเงิน การบัญชีและงบประมาณของส่วนราชการยังต้องคำนึงถึงแผนกลยุทธ์ ปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของสถานศึกษา เพื่อให้เจ้าหน้าที่บัญชี สามารถวิเคราะห์รายการบันทึกบัญชีและจัดทำรายงานการเงินได้ครบถ้วน ถูกต้อง และเป็นปัจจุบัน

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาผลกระทบจากความเครียดที่มีต่อการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานทางบัญชีของเจ้าหน้าที่บัญชีในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในประเทศไทย เพื่อที่จะได้ทราบว่าความเครียดมีผลกระทบอย่างไรต่อการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานทางบัญชีของเจ้าหน้าที่บัญชี โดยคาดว่าข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะมีส่วนช่วยในการหาแนวทางและวิธีการบริหารจัดการ

ความเครียดในองค์กรให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม ซึ่งจะทำให้เจ้าหน้าที่บัญชีสามารถเรียนรู้การปฏิบัติงานและแนวทางในการพัฒนาระบบงานใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงาน ส่งผลดีต่อองค์กรต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความเครียดของเจ้าหน้าที่บัญชีในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาระดับการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานทางบัญชีของเจ้าหน้าที่บัญชีในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในประเทศไทย
3. เพื่อศึกษาผลกระทบจากความเครียดที่มีต่อการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานทางบัญชีของเจ้าหน้าที่บัญชีในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในประเทศไทย

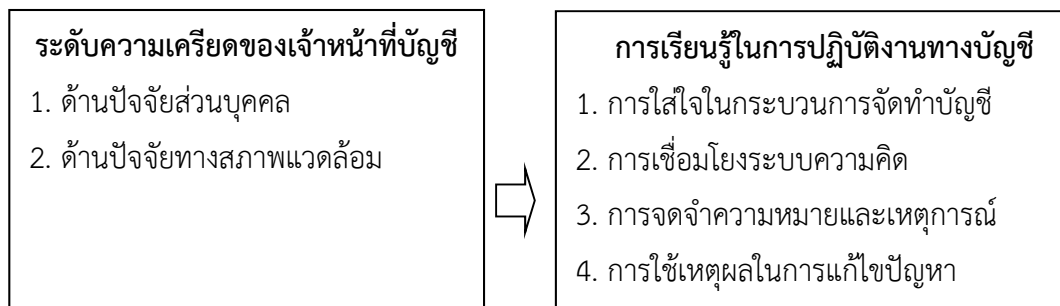
ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรในการวิจัย คือ เจ้าหน้าที่บัญชีในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จำนวน 421 คน จากสถานศึกษาทั้งหมด 421 แห่ง (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา 2559 ข. : 1)

ตัวแปรที่ศึกษา ประกอบด้วย

1. ตัวแปรอิสระ คือ ความเครียด (Stress) ผู้วิจัยได้ประยุกต์ความเครียดตามแนวคิดของ Robbins และ Judge (2013 อ้างถึงใน ปวีตรา ลาภละมูล 2557 : 34-36) ประกอบด้วย
 - 1) ความเครียดด้านปัจจัยส่วนบุคคล (Stress of Personal Factors)
 - 2) ความเครียดด้านปัจจัยทางสภาพแวดล้อม (Stress of Environmental Factors)
2. ตัวแปรตาม คือ การเรียนรู้ในการปฏิบัติงานทางบัญชี (Learning in the Practice of Accounting) ผู้วิจัยได้ประยุกต์จากแนวคิดของ สุภัทรธร ทวีจันทร์ (2556: 6) ประกอบด้วย
 - 1) การใส่ใจในกระบวนการจัดทำบัญชี (Processes Accounting Attentions)
 - 2) การเชื่อมโยงระบบความคิด (Integrative Thinking System)
 - 3) การจดจำความหมายและเหตุการณ์ (Semantic and Episodic Memory)
 - 4) การใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหา (Problem Solving Reasoning)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรในการวิจัย คือ เจ้าหน้าที่บัญชีในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จำนวน 421 คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ เจ้าหน้าที่บัญชีในสถานศึกษา จำแนกเป็นภูมิภาค รวม 5 ภาค ประกอบไปด้วย ภาคกลาง จำนวน 114 คน ภาคตะวันออก จำนวน 37 คน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 115 คน ภาคเหนือ จำนวน 75 คน และภาคใต้ จำนวน 80 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 421 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Krejcie และ Morgan (จำเริญ อุณแก้ว 2553 : 8-9) ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ จำนวน 205 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเจ้าหน้าที่บัญชี ตอนที่ 2 แบบสอบถามระดับความเครียดของเจ้าหน้าที่บัญชี ตอนที่ 3 แบบสอบถามการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานทางบัญชีของเจ้าหน้าที่บัญชี ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะ และผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยนำเครื่องมือไปทดลองกับประชากรที่มีใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ด้านความเที่ยงตรง ค่า IOC เท่ากับ 0.8 จำนวน 3 ข้อ และค่า IOC เท่ากับ 1.0 จำนวน 22 ข้อ ด้านความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.81

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการส่งแบบสอบถาม จำนวน 205 ชุด ทางไปรษณีย์ผ่านสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

5. การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป โดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ

สรุปผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไป พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นเจ้าหน้าที่บัญชีในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 31- 40 ปี สถานภาพสมรส ระดับการศึกษาปริญญาตรี ด้านการบัญชี ประสบการณ์ในการทำงาน 11 ปีขึ้นไป เจ้าหน้าที่บัญชีส่วนใหญ่เป็นลูกจ้างชั่วคราว มีรายได้ต่ำกว่า 20,000 บาท ปฏิบัติงานที่ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. เจ้าหน้าที่บัญชีในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในประเทศไทยมีความเครียดโดยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านอยู่ในระดับน้อยทุกด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านปัจจัยทางสภาพแวดล้อม และด้านปัจจัยส่วนบุคคล

3. เจ้าหน้าที่บัญชีในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในประเทศไทย มีการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานทางบัญชี โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการใส่ใจในกระบวนการจัดทำบัญชี ด้านการใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหา ด้านการเชื่อมโยงระบบความคิด และด้านการจดจำความหมายและเหตุการณ์

4. ความเครียดของเจ้าหน้าที่บัญชี ด้านปัจจัยทางสภาพแวดล้อม มีผลกระทบเชิงลบต่อการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานทางบัญชี ด้านการจดจำความหมายและเหตุการณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนด้านปัจจัยส่วนบุคคลไม่มีผลกระทบต่อการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานทางบัญชี

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาระดับความเครียดของเจ้าหน้าที่บัญชีในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในประเทศไทย พบว่า ความเครียดของเจ้าหน้าที่บัญชีในสถานศึกษาโดยรวม อยู่ในระดับน้อย ได้แก่ ด้านปัจจัยส่วนบุคคลและด้านปัจจัยทางสภาพแวดล้อม เนื่องจากเจ้าหน้าที่บัญชีในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ตระหนักถึงความรับผิดชอบในหน้าที่ รวมทั้งความพยายามและทุ่มเทให้กับงานที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งงานทางด้านบัญชีถูกจำกัดด้วยระยะเวลาตามที่กรมบัญชีกลางกำหนด ทำให้เจ้าหน้าที่บัญชี แม้ว่าจะเจ็บป่วยหรือมีความผิดปกติในร่างกาย ก็ต้องสามารถบริหารจัดการงานด้านบัญชีให้ทันตามกำหนดเวลา ทำให้เกิดความเคยชิน จนรู้สึกว่าการเจ็บป่วย

เล็กๆ น้อยๆ ไม่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานด้านบัญชี รวมทั้งปัจจัยทางสภาพแวดล้อม การมีโอกาสได้ทำงานในสถานศึกษาที่ได้รับการยอมรับจากสังคม มีสวัสดิการที่ดี เจ้าหน้าที่บัญชีจะต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม การปฏิบัติตามนโยบายขององค์กรและการพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองอยู่เสมอ สอดคล้องกับการศึกษาของ อรรถพร วัฒนวงษ์ (2551 : 95) พบว่า บุคลากรที่ปฏิบัติงานในฝ่ายต่างๆ ของบริษัท เกือบทั้งหมดมีความเครียดอยู่ในระดับเล็กน้อย เพราะบุคลากรที่ปฏิบัติงานมีความพึงพอใจในการทำงาน สอดคล้องกับการศึกษาของกิตติยา พงษ์สิตานนท์ (2557 : 576-577) พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของพนักงานระดับปฏิบัติการ ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน) ไม่ส่งผลต่อความเครียดในการทำงาน เพราะพนักงานระดับปฏิบัติการมีแรงจูงใจในการทำงาน คือ การได้มีโอกาสทำงานในองค์กรที่มีชื่อเสียง ประสบความสำเร็จ เป็นที่ยอมรับ และการได้รับงานที่ทำหยาจะ เป็นสิ่งที่ทำให้คนในองค์กรยอมรับถึงความสามารถ

2. ผลการศึกษาระดับการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานทางบัญชีของเจ้าหน้าที่บัญชีในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในประเทศไทย พบว่า เจ้าหน้าที่บัญชีมีการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานทางบัญชีโดยรวม อยู่ในระดับมากได้แก่ ด้านการใส่ใจในกระบวนการจัดทำบัญชี ด้านการเชื่อมโยงระบบความคิด ด้านการจดจำความหมายและเหตุการณ์ และด้านการใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหา เพราะว่าการปฏิบัติงานด้านบัญชีของส่วนราชการ เป็นการปฏิบัติงานในระบบการบริหารการเงินการคลังภาครัฐแบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเป็นระบบหลักในการจัดทำข้อมูลการบริหารงบประมาณ การคลัง การบัญชี และการพัสดุ เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างรัฐบาลกับทุกส่วนราชการในประเทศภายใต้ฐานข้อมูลเดียวกัน ทุกขั้นตอนการปฏิบัติงานมีความโปร่งใส ข้อมูลถูกต้อง รวดเร็ว ทันเวลา เจ้าหน้าที่บัญชีต้องมีการเรียนรู้การปฏิบัติงานทางบัญชี ด้านการใส่ใจในกระบวนการจัดทำบัญชี เพราะการบันทึกบัญชีมีเอกสารที่เกี่ยวข้องหลายขั้นตอน ดังนั้น เจ้าหน้าที่บัญชีจะต้องใส่ใจในทุกรายละเอียดขั้นตอนการปฏิบัติงาน จะทำให้การบันทึกบัญชีเป็นไปด้วยความถูกต้อง และเกิดข้อผิดพลาดน้อยที่สุด ด้านการเชื่อมโยงระบบความคิด เจ้าหน้าที่บัญชีจะต้องวิเคราะห์รายการใบสำคัญการลงบัญชี เพื่อบันทึกรายการบัญชีตามระบบเกณฑ์คงค้าง รวมทั้งการเชื่อมโยงแนวปฏิบัติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเบิกจ่ายเงิน การบันทึกบัญชี ตามนโยบายของกระทรวงการคลัง ด้านการจดจำความหมายและเหตุการณ์ เจ้าหน้าที่บัญชีจะต้องจดจำเหตุการณ์ทางบัญชีที่เกิดขึ้น ขั้นตอนการลงบัญชี การเลือกใช้ชื่อรายการบัญชี เพื่อให้รายงานทางการเงินและบัญชี และรายงานผลการดำเนินงานสามารถสะท้อนผลการปฏิบัติงานที่แท้จริง ด้านการใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหา เจ้าหน้าที่บัญชี

จะต้องสามารถอธิบายถึงความผิดพลาดจากการปฏิบัติงานทางบัญชี และเสนอวิธีการแก้ไขที่ถูกต้อง เหมาะสม

สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาระหว่างประเทศสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพบัญชี ฉบับที่ 7 เรื่อง การพัฒนาทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับโปรแกรมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาสมรรถนะทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ได้กล่าวถึงการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตว่า องค์กรควรส่งเสริมและให้ความสำคัญกับการพัฒนาสมรรถนะอย่างต่อเนื่อง และความมุ่งมั่นต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับผู้ประกอบวิชาชีพบัญชี เพื่อดำรงสมรรถนะและความรับผิดชอบทางวิชาชีพ ซึ่งทำให้ผู้ประกอบวิชาชีพบัญชีมีความรู้ ทักษะ จรรยาบรรณ และทัศนคติทางวิชาชีพ ที่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพราะว่า ผู้ประกอบวิชาชีพบัญชีทุกคน มีบทบาทสำคัญในรายงานทางการเงิน ความรับผิดชอบต่อสังคม การดำรงไว้ซึ่งความเชื่อมั่นของสังคมต่อวิชาชีพบัญชี สอดคล้องกับการศึกษาของ อัมรินทร์ จำทน (2559 : 113-114) พบว่า เจ้าหน้าที่บัญชี จำเป็นต้องมีทักษะการเรียนรู้ทางการบัญชี เพราะว่าการปฏิบัติงานบัญชี เป็นงานที่ค่อนข้างยาก มีความเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่ายทั้งภายในและภายนอกองค์กร การปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับตัวเลขและเอกสารต่างๆ ต้องใช้ความสามารถทางสติปัญญาในการขยายความรู้ ความจำให้กว้างออกไปจากเดิมอย่างมีเหตุผล และความสามารถในการแปลความหมาย การสรุปหรือการขยายความสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อให้ผลงานมีคุณภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของเมธากุล เกียรติกระจาย และ ศิลปะพร ศรีจันทเพชร (2547 : 46) กล่าวว่า การเรียนรู้ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่บัญชี เป็นการปฏิบัติตามมาตรฐานการบัญชีให้ถูกต้องตามรายการที่กำหนดในมาตรฐานการบัญชี ประกอบด้วย การเลือกรายการอย่างถูกต้อง การวัดค่ารายการอย่างแม่นยำ และการเปิดเผยข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจต่อผู้ใช้ข้อมูลทางการบัญชี ส่งผลให้ข้อมูลนั้นสะท้อนถึงฐานะทางการเงินและผลการดำเนินงานอย่างแท้จริง

3. ผลการศึกษาผลกระทบจากความเครียดที่มีต่อการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานทางบัญชีของเจ้าหน้าที่บัญชีในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในประเทศไทย รายงาน พบว่า 3.1) ความเครียดของเจ้าหน้าที่บัญชี ด้านปัจจัยส่วนบุคคล ไม่มีผลกระทบต่อการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานทางบัญชี ด้านการใส่ใจในกระบวนการจัดทำบัญชี ด้านการเชื่อมโยงระบบความคิด ด้านการจดจำความหมายและเหตุการณ์ และด้านการใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหา เพราะว่า พื้นฐานของจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพบัญชี คือ ความรับผิดชอบต่อสังคม ความซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพ ความเป็นอิสระ และการมีทักษะทางด้านปัญญา ทำให้เจ้าหน้าที่บัญชีสามารถแยกแยะระหว่างเรื่องส่วนตัว กับการปฏิบัติงาน ซึ่ง

เจ้าหน้าที่บัญชีสามารถปรับตัวกับสถานการณ์ความเครียดจนเกิดเป็นความเคยชิน เมื่อเป็นระยะเวลานานก็จะเป็นส่วนหนึ่งในการดำรงชีวิต สอดคล้องกับการศึกษาของ เกษญา คุ้มมาก (2555 : 12) พบว่า ความเครียดในระดับต่ำ เป็นความเครียดที่มีขนาดน้อยๆ และหายไป ในระยะเวลาอันสั้น ความเครียดที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ความเครียดระดับนี้ไม่คุกคามต่อการดำเนินชีวิต บุคคลมีการปรับตัวอย่างอัตโนมัติ เป็นการปรับตัวด้วยความเคยชินและการปรับตัวต้องการพลังงานเพียงเล็กน้อย ซึ่งเป็นภาวะที่ร่างกายผ่อนคลาย ดังนั้น ความเครียดด้านปัจจัยส่วนบุคคลจึงไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานทางบัญชี สอดคล้องกับการศึกษาของ วุฒิภัทร สุขช่วย (2559 : 13) กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นเงื่อนไขที่สำคัญและจำเป็นต่อการจ้างงาน การเรียนรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อพนักงานทุกคน 3.2) ความเครียดของเจ้าหน้าที่บัญชี ด้านปัจจัยทางสภาพแวดล้อม ไม่มีผลกระทบต่อการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานทางบัญชี ด้านการใส่ใจในกระบวนการจัดทำบัญชี ด้านการเชื่อมโยงระบบความคิด และด้านการใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหา

อ้างอิง พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ได้วางหลักเกณฑ์และแนวทางในการบริหารและพัฒนาทรัพยากรบุคคลบนพื้นฐานของสมรรถนะ เพื่อให้กำลังคนในภาคราชการมีขีดความสามารถในการขับเคลื่อนภารกิจของส่วนราชการให้บรรลุผล มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประกอบไปด้วย ความรู้ ความสามารถที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน ทักษะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน สมรรถนะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน การส่งสมความเชี่ยวชาญในอาชีพ รวมทั้งการปฏิบัติงานทางด้านบัญชี เป็นวิชาชีพเฉพาะทาง เจ้าหน้าที่บัญชีจะต้องมีความรู้พื้นฐานทางด้านบัญชี มีบุคลิกลักษณะเป็นคนละเอียด รอบคอบ ยึดหลักความระมัดระวัง มีระบบความคิดอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ยึดหลักฐานเป็นหลัก และสามารถใช้วิจารณ์ญาณในการแก้ไขปัญหา ดังนั้น ปัจจัยทางสภาพแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ปัญหาทางเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ก็ไม่ทำให้การใส่ใจในกระบวนการจัดทำบัญชี การเชื่อมโยงระบบความคิด และ การใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหาต้องลดน้อยลงไปด้วย สอดคล้องกับการศึกษาของ สุวภัทร์ รัตนอำภา (2553 : 22-23) กล่าวว่า เจ้าหน้าที่บัญชีอาจได้รับผลกระทบจากปัจจัยทางสภาพแวดล้อม ดังนั้น เจ้าหน้าที่บัญชียุคใหม่จะต้องมีการปรับตัวและพัฒนาตนเองในด้านต่างๆ ดังนี้ 1) เจ้าหน้าที่บัญชีต้องเป็นผู้ที่ตื่นตัวและแสวงหาความรู้ในศาสตร์หรือวิชาชีพอื่นที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพบัญชีให้มากขึ้น 2) เจ้าหน้าที่บัญชีต้องเป็นผู้ที่เรียนรู้และเข้าใจถึงแหล่งที่มาและที่ไปของข้อมูล มีความเข้าใจในบทบาทของตนเองจากการเป็นผู้บันทึกตัวเลขที่กำหนด มาเป็นผู้ที่มีส่วนในการวิเคราะห์ตัวเลข 3) เจ้าหน้าที่

บัญชีต้องปรับตัวให้ทันกับเทคโนโลยีสารสนเทศที่เปลี่ยนแปลงไป และ 4) เจ้าหน้าที่บัญชีต้องเป็นผู้ที่พัฒนาและเฝ้าหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ ตลอดจนปรับปรุงตนเองอย่างต่อเนื่อง

แต่พบว่าความเครียดของเจ้าหน้าที่บัญชี ด้านปัจจัยทางสภาพแวดล้อม มีผลกระทบด้านลบต่อการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานทางบัญชี ด้านการจดจำความหมายและเหตุการณ์ ในระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 เพราะว่า เมื่อเจ้าหน้าที่บัญชีเกิดความเครียดจากปัจจัยทางสภาพแวดล้อม เช่น แนวปฏิบัติทางการบัญชีของกรมบัญชีกลางที่มีการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือแก้ไข อยู่บ่อย ๆ อาจทำให้เกิดความสับสนระหว่างระเบียบ แนวปฏิบัติเดิม และระเบียบ แนวปฏิบัติใหม่ได้ เนื่องจากกระบวนการปฏิบัติงานที่มีความคุ้นเคย อาจจะทำให้เกิดการหลงลืม และเกิดข้อผิดพลาดในกระบวนการปฏิบัติงานได้ มากขึ้น ดังนั้น ระบบความจำ และการจดจำเหตุการณ์ ต้องอาศัยองค์ประกอบอย่างอื่น เช่น ประสบการณ์ การบันทึกเตือนความจำ หรือเทคนิคการทำงานใหม่ ๆ มาช่วย เพื่อให้งานลดความผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้นได้ ในอนาคต สอดคล้องกับการศึกษาของสุมารินทร์ เจริญสวัสดิ์ (2550 : 67-68) พบว่าความเครียดมีผลกระทบต่อการเรียนรู้ ซึ่งแสดงออกในลักษณะจิตใจและพฤติกรรม คือ 1) ระดับความรู้ สติ ความจำ และความสนใจหรือสมาธิเสียไป พบว่ามีการตอบสนองต่อสิ่งเร้าน้อย 2) กระบวนการทางความคิดถูกรบกวน มีความคิดสับสน ลังเล ตัดสินใจไม่ได้ กลัวหรือสงสัยโดยไม่มีเหตุผล 3) ด้านการรับรู้ถูกรบกวน อาจมีภาพหลอน ประสาทหลอน และการรับรู้ทางประสาทสัมผัสผิดปกติ และ 4) สูญเสียความสนใจ ไม่ตั้งใจ ไม่สนใจต่อการพูดคุย มีความไวต่อเสียงรบกวน สมาธิสั้น ดังนั้น เมื่อต้องตกอยู่ในภาวะความเครียด จะเกิดการเปลี่ยนแปลงของสารเคมีบางอย่างในสมอง ที่ส่งผลให้บุคคลมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางลบ ไม่สามารถที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้าใหม่ที่เป็นภาพหรือสัญลักษณ์ การจดจำเหตุการณ์ หรือไม่สามารถแปลความหมายออกมาเป็นถ้อยคำ หรือรูปลักษณะต่าง ๆ (แพง ชินพงศ์ 2555 : 1-4)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 จากผลการวิจัย ความเครียดด้านปัจจัยทางสภาพแวดล้อม เช่น แนวปฏิบัติทางการบัญชีของกรมบัญชีกลางที่มีการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือแก้ไข อยู่บ่อย ๆ มีผลกระทบต่อการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานทางบัญชี ด้านการจดจำความหมายและเหตุการณ์ ดังนั้น ผู้บริหารควรมีนโยบายและงบประมาณในการสนับสนุน การจัดอบรมเพื่อพัฒนาความรู้และการ

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพบปะ พูดคุยในกลุ่มผู้ปฏิบัติงานทางบัญชี ตามภูมิภาค เพื่อให้เจ้าหน้าที่บัญชีได้มีเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ รวมทั้งการสร้างเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานทางบัญชี

1.2 จากปัญหาและข้อเสนอแนะ พบว่า การเปลี่ยนแปลงเจ้าหน้าที่บัญชีบ่อย ๆ หรือเมื่อมีเจ้าหน้าที่บัญชี เข้ามาทำงานใหม่ จะต้องประสบกับปัญหาต้องมาเรียนรู้เกี่ยวกับระบบการบริหารการเงินการคลังภาครัฐแบบอิเล็กทรอนิกส์ (ระบบ GFMS) ที่มีขั้นตอนและระบบการทำงานที่ซับซ้อนและเชื่อมโยงกับระบบงบประมาณอื่น ๆ กว่าที่จะเข้าใจและสามารถปฏิบัติงานบัญชีได้ ต้องใช้เวลาในการศึกษาและทำความเข้าใจเป็นเวลานาน ดังนั้น ผู้บริหารควรให้ความสำคัญในการกำหนดให้ผู้ปฏิบัติงานทางบัญชีจะต้องเป็นข้าราชการ และมีจำนวนอย่างน้อย 3 คน ซึ่งเป็นไปตามหลักการควบคุมภายในที่ดี และผู้บริหารควรมีการจัดสวัสดิการที่ดี เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานทางบัญชีเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ลดการเปลี่ยนงาน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาถึงปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานทางบัญชีของเจ้าหน้าที่บัญชีในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในประเทศไทย เช่น แรงจูงใจในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ประกอบไปด้วย ด้านความเจริญก้าวหน้าในอาชีพ ด้านเงินเดือนและค่าตอบแทน ด้านความมั่นคงในการทำงาน เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือของบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายแห่ง ซึ่งไม่อาจกล่าวได้ ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภัทธร ทวีจันทร์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศศิพิมพ์มาศ หงษ์สมบัติ และ ดร.ดาระณี สุรินทร์เสรี ที่ให้ความช่วยเหลืออย่างดียิ่งโดยการเอาใจใส่ ตรวจสอบแก้ไขวิทยานิพนธ์เพื่อให้มีความสมบูรณ์ที่สุด และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่บัญชีในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในประเทศไทย ทุกท่านที่กรุณาตอบแบบสอบถามและกรุณาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

กิตติยา พงษ์สิตานนท์. (2557). “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการทำงานของพนักงานระดับปฏิบัติการ Generation X, Y ธนาครกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน),”

- วารสารการเงิน การลงทุน การตลาด และการบริหารธุรกิจ. 4, 2 (เมษายน – มิถุนายน 2557): 556-582
- จำเริญ อุ้นแก้ว. (2553). *สถิติเพื่อการวิจัย*. ศรีสะเกษ: มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.
- เจษฎา คุงามมาก. (2555). *ความเครียดในการทำงานของอาจารย์มหาวิทยาลัยรัฐ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ณัฏชา นุชประภา. (2556). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเครียดในการทำงาน และความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดในการทำงานกับผลการปฏิบัติงาน ของเจ้าหน้าที่โครงการเร่งรัดการออกโฉนดที่ดิน กรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ปวีตรา ลาภละมูล. (2557). *ความเครียดภายในองค์กรที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานบริษัท ไอ.เทค.คอมมูนิเคชั่น จำกัด*. สารนิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พรรณวิภา มณีโลกย์. (2557). *การใช้ชุดฝึกปฏิบัติวิชาบัญชีเบื้องต้น 2 ของนักเรียนระดับชั้นปวช. 1 กลุ่ม 8 ประเภทวิชาพาณิชยกรรม สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ วิทยาลัยเทคนิคลพบุรี*. ลพบุรี: วิทยาลัยเทคนิคลพบุรี สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- แพง ชินพงศ์. (2555). “7 วิธีกำจัดความเครียด...ศัตรูตัวร้ายทำลายความสุข,” Life & Family - Manager Online. (อ้างเมื่อ 1 สิงหาคม 2559). สืบค้นจาก <http://www.manager.co.th/Family/ViewNews.aspx?NewsID=9550000069066>
- เมธากุล เกียรติกระจาย และศิลปพร ศรีจันเพชร. (2547). *ทฤษฎีการบัญชี*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการบัญชี คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน.
- วุฒิกัทร สุขช่วย. (2559). *ความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้การปฏิบัติงานทางการบัญชีกับความสำเร็จในการทำงานของผู้บริหารฝ่ายกองคลังของสถาบันอุดมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาบัญชียามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2559). *การลดความเสี่ยงในการบริหารงานการเงินของผู้บริหารสถานศึกษา*. ที่ ศธ 0506/5690. กรุงเทพฯ: หน่วยตรวจสอบภายในกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2559). *สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา* (อ้างเมื่อ 20 กันยายน 2559). สืบค้นจาก <http://www.vec.go.th/>
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2559). *ธรรมาภิบาล สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี* (อ้างเมื่อ 2 กันยายน 2559) จาก <http://www.socgg.soc.go.th/History1.htm>
- สุภัทธร ทวีจันทร์. (2556). *ผลกระทบของการเรียนรู้ในการสอบบัญชีที่มีต่อประสิทธิภาพการวางแผนการสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีสหกรณ์ในประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาบัญชีมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สมารินทร์ เจริญสวัสดิ์. (2550). *สาเหตุและผลของความเครียดในการปฏิบัติงานของบุคลากรโรงพยาบาลผลิตบัณฑิตแพทย์ ในสังกัดมหาวิทยาลัยมหิดล*. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สุภัทร์ รัตนอำภา. (2553). *คุณลักษณะของผู้ปฏิบัติงานด้านบัญชีที่พึงประสงค์ในมุมมองของหัวหน้างานบัญชี*. การค้นคว้าอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน.
- อรรณพ ถนอมวงศ์. (2551). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเครียดและผลกระทบจากความเครียดที่มีต่อพนักงานบริษัทน้ำอัดลม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน.
- อัมรินทร์ จำทน. (2559). *ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการเรียนรู้ทางการบัญชีกับความสำเร็จในการประยุกต์ใช้มาตรฐานการบัญชีของผู้ทำบัญชีในจังหวัดระยอง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาบัญชีมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.